

מיכל ביבר דברי הימים

מיכל ביבר: דברי הימים

בית האמנים על-שם יוסף זריצקי, תל-אביב
אוקטובר – נובמבר 2018

אוצר התערוכה: אילן ויזגן

קטלוג

עיצוב: סטודיו אורית חן צדוק

מאמר: אילן ויזגן

תרגום לאנגלית: טליה הלקין

תצלומים: ולאדי קוסטיצ'ב

הדפסה: ע.ר. הדפסות בע"מ, תל-אביב

תודה מיוחדת לאילן ויזגן

כריכה: פרט מתוך אדווה וגשם צבעוני, 2017, טכניקה מעורבת על נייר, 70/50

המידות בסנטימטרים, גובה לפני רוחב

© כל הזכויות שמורות לאמנית, 2018

מפלטי נתיבות*

על עבודותיה האחרונות של מיכל ביבר

אילן ויזגן

“לחותרים בימים בעלטת הליל
רחוקים ממכורה, מקרוב, מגואל
ולהוטי געגועים נוהרים הם הלום...”
(אפרים תלמי)

מיכל ביבר היא ציירת שאוהבת להיות בבית. בשני העשורים הקודמים יצרה בסדנאות שונות ואף במקלט - חלל עבודה כמעט הכרחי לאמנים בישראל. בשנים ההן נהגה לסייר ולצייר הרבה מחוץ לסטודיו: נופים ברחבי הארץ, או ציור בטבע (העירוני) עם ניחוח אימפרסיוניסטי. בשמונה השנים האחרונות משמש לה הבית כסטודיו, והשנים האלה מאופיינות בהתכנסות בד' אמות, בציורי תפנים ובציור הנוף העירוני הניבט מהחלון. אבל לפני כשנתיים חל מפנה בעבודתה, בעקבות צפייה בתכנית טלוויזיה שעסקה בפליטים המנסים לחצות את הים בסירות, בדרכם ליבשת אירופה.

תכנית הטלוויזיה היתה הגורם המניע ליצירת גוף העבודות הנוכחי, המאוכלס כולו בדימויים מן התקשורת, הכתובה והמשודרת. הדימויים המתווכים מתורגמים לציור שלעיתים ממלא את הבד ולעיתים “שתול” בתוך סצנה ביתית. סוגת התפנים בציור, המייצגת בדרך כלל את המרחב הביתי, המזוהה עם התכנסות ואינטימיות, מתחברת כאן באופן מרתק עם ציור חברתי/פוליטי, כזה העוסק בהיבטים אוניברסליים ודילמות מוסריות. כשם שבציורים קודמים ביבר ציירה את סביבתה הקרובה תוך הסתכלות מן החלון, כך

היא נושאת כאן את מבטה לעבר מקומות רחוקים באמצעות מסך הטלוויזיה; וכשם שהחלון תחם עבורה את פיסת הנוף העירוני, כך המסך תוחם את ההתרחשות אי-שם בים התיכון, התרחשות המקפלת בתוכה טרגדיה גדולה.

חלק מציורי התפנים מעיד בעצמו על האופן בו נבנית תמונת המציאות של האמנית, לפחות זו שמשתקפת בגוף העבודות שלפנינו: צפייה בטלוויזיה וקריאה; באחד הציורים, בת דמותה הכפולה של הציירת צופה בטלוויזיה במה שנראה ככתבה או דיווח על פליטים בלב ים, או משתהה מול ספרי האמנות שעל המדפים. ואכן, בעקבות הדימויים המצולמים ביבר יוצאת למסע משלה, בתוך עולם הציור, כשהיא חוצה בתוך כך ג'אנרים וסגנונות. היא נעה מן הפיגורטיבי אל המופשט, על בד ועל נייר, ומעלה על דעתנו אזכורים מתולדות האמנות - ציור אירופי רומנטיציסטי מן המאה ה-19 מחד גיסא, וציור עכשווי ומקומי מן העבר הקרוב מאידך גיסא. דימוי הסירה הזעיר בתוך מרחבי הים הכהים מזכיר לנו ציירים כקספר דויד פרידריך או וויליאם טרנר, בעוד עיבודיו השונים אצל ביבר הם הדים לעיסוק בדימוי הסירה באמנות הישראלית, בעיקר

בהקשרים של מסעות ונדודים: סירות המעפילים של אברהם אופק, הסירות הסכמטיות של אריה ארוך, הסירות המטאפוריות של משה גרשוני ושל אסף בן צבי, ספינות הרפאים של יהושע בורקובסקי, והסירות המתילדות של בלו סימיון פיינרו, אם למנות רק מעט.

אין לי ספק שהדמיון בין טרגדיית הפליטים החדשים המתדפקים על שערי אירופה לפליטים היהודים במלחמת העולם השנייה ואחריה לא נעלם מעיניה של ביבר, שהרי טראומת השואה, העלייה הבלתי-לגאלית לארץ-ישראל, עצירת המעפילים בלב ים וגירושם לקפריסין ולאירופה תוך קיפוח חייהם של רבים, צרובים בזיכרון הקולקטיבי שלנו. בדומה להם, מאות אלפי פליטים חצו את הים התיכון בשלוש השנים האחרונות, בעיקר מהמזרח התיכון ואפריקה, בדרכם לאירופה, וזהו רק חלק קטן מזרם הפליטים שכן רובם הגיעו למדינות ערביות ומוסלמיות מחוץ לאירופה, וגורלם כמעט נעלם מעינינו. מאלה שביקשו להגיע למדינות באירופה, אלפים מצאו את מותם בדרך ליעד, בעיקר במימי הים התיכון. ביבר מציבה את דימוי הסירה בלב ים, במין מקום שהוא שום מקום, כאנטייתזה המוחלטת למושג הבית. מעניין לציין בהקשר זה כמה פרטים ביוגרפיים שבאופן מודע או לא מודע אולי תרמו לעניינה של ביבר בפליטים, עד כדי הקדשת גוף עבודת שלם לנושא. אביה, שאול ביבר, היה מלוחמי הפלמ"ח למען כינונו של בית לאומי בארץ-ישראל, וממפקדי אוניית המעפילים "אקסודוס". כזכור, אלפי

ניצולי השואה שאכלסו את האונייה וניסו להגיע לארץ גורשו על-ידי הבריטים בחזרה לגרמניה, ושאל ביבר היה ממארגני המאבק נגד הגירוש.

"כל מי שנוסע בלילה אלי לילה - אני הוא" כתב מחמוד דרוויש, פליט אף הוא, בשירו *הרהורים חטופים על עיר עתיקה ויפה לחוף הים התיכון*. בדומה לו, ההזדהות של ביבר עם גורלם של הפליטים ניכרת היטב בציורים: הגשם המכה על הסירות בלב ים נדמה לעיתים כגשם של דמעות, והים עצמו הופך לעיתים לים אדום, ים של מוות. גם הפרחים הנכחים תמיד בציורי התפנים חודרים כאן אל ציורי הים ומחדדים את תחושת הצער והאבל. לא מן הנמנע כי הבחירה שלה ביצירת ספר אמן כחלק מגוף העבודות הזה, מהדהדת את כתיבת ההיסטוריה והנצחת הזיכרון. הדפים הכפולים עליהם משתרעים הציורים מחלקים אותם לשניים ומעלים על דעת את הציורים על נייר של משה קופפרמן, שהרבה לקפל את גיליון הנייר לפני שצייר עליו כשזיכרון הקיפול נשמר בתוך הציור. כידוע, ציוריו של קופפרמן עסקו בזיכרון ומחיקתו, על אף היותם מופשטים לחלוטין.

מיכל ביבר מוכיחה בגוף עבודות זה שבכוחו של הציור להתמודד עם סוגיות הרוח גורל, גם אם רק לעיתים רחוקות יצליח להביא לשינוי. במציאות עולמית שבה טרגדיה רודפת טרגדיה וחדשות האתמול הן כבר חדשות ישנות, הציור מתגלה שוב כעד וכמשמר זיכרון, במובן הקרוב ביותר להנצחה.

Sailing at Night in Moonlight
2017, oil on linen, 75/120

שיט בלילה לאור ירח
2017, שמן על פשתן, 120/75

* שם המאמר והציטוט שבראשו לקוחים משירו של אפרים תלמי, שנכתב בשנות השלושים של המאה הקודמת.

The Boat Sinking into the Depths
2018, mixed media on paper, 45/30

שקיעת הסירה במצולות הים
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

In Darkness
2018, oil on linen, 16/24

בעלטה
2018, שמן על פשתן, 24/16

A Drop in the Sea
2017, oil on linen, 58/97

טיפה בים
2017, שמן על פשתן, 97/58

Alienation
2018, oil on linen, 80/108

ניכור
2018, שמן על פשתן, 108/80

The Drowned, Survivors, and Celebrants
2017, oil on linen, 100/130

טובעים, ניצולים וחוגגים
2017, שמן על פשתן, 130/100

Danger
2018, mixed media on paper, 45/30

סכנה
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

Floating Together
2017, oil on paper, 45/30

צפים ביחד
2017, שמן על נייר, 30/45

Light and Darkness
2018, oil on linen, 80/108

אור ואפלה
2018, שמן על פשתן, 108/80

Together in the Boat on a Rainy Night, 2017, mixed media on paper, 50/70

יחד בסירה בלילה גשום, 2017, טכניקה מעורבת על נייר, 70/50

Eyes in the Dark
2018, oil on canvas, 15/25

עיניים בחשכה
2018, שמן על בד, 25/15

There Are Flowers Here
2018, mixed media on paper, 45/30

יש פרחים פה
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

A Break from Black
2018, mixed media on paper, 45/30

הפסקה מהשחור
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

Ripple and Colorful Rain
2017, mixed media on paper, 50/70

אדווה וגשם צבעוני
2017, טכניקה מעורבת על נייר, 70/50

Crowding in a Boat
2017, mixed media on paper, 22.5/30

מצטופפים בסירה
2017, טכניקה מעורבת על נייר, 22.5/30

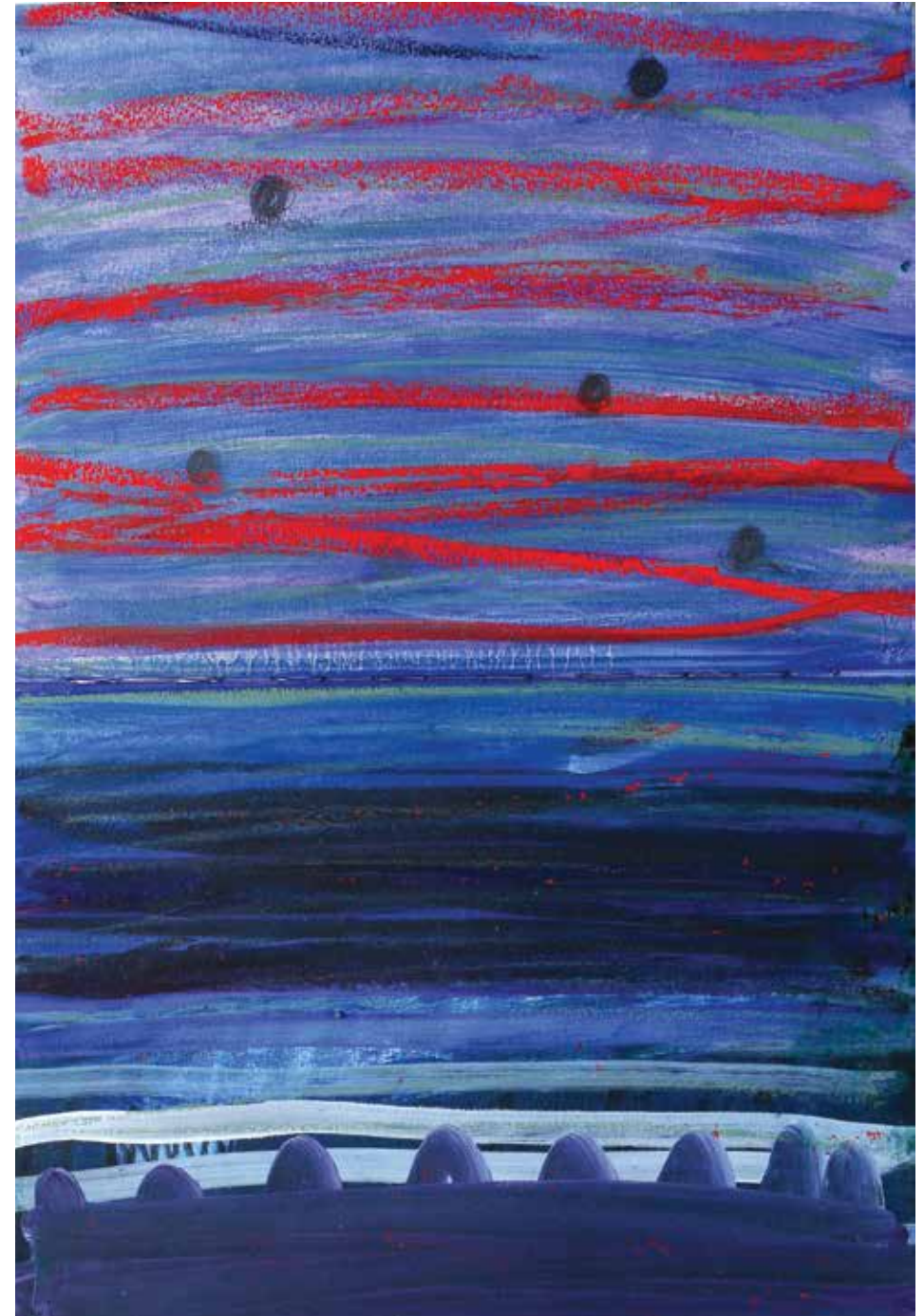
Refugees and Flowers
2017, oil on linen, 66/87

הפליטים ופרחים
2017, שמן על פשתן, 66/87

Stain in a Purple Sea
2018, mixed media on linen, 20/30

כתם בים סגול
2018, טכניקה מעורבת על פשתן, 30/20

Heads in the Water
2018, mixed media on paper, 45/30

ראשים במים
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

Light and Dry Land
2018, mixed media on paper, 45/30

האור והיבשה
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

Africa
2018, oil on canvas, 20/30

אפריקה
2018, שמן על בד, 30/20

Growth
2018, mixed media on paper, 45/30

צמיחה
2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

The Float on TV and the Dining Corner
2018, oil on canvas, 66/88

המצוף בטלוויזיה ופינת האוכל
2018, שמן על בד, 88/66

associated with journeying and wandering: Avraham Ofek's boats of clandestine immigrants during the pre-state period, Arie Aroch's schematic boats, Moshe Gershuni and Asaf Ben Zvi's metaphorical boats, Joshua Borkovsky's phantom boats, and the childlike boats created by Belu-Simion Feinaru, among many others.

There is no doubt that the resemblance between the tragedy of the new refugees struggling to enter Europe and the Jewish refugees during and after the Second World War has not been lost on Biber; the trauma of the Holocaust, the illegal immigration of Jewish refugees to Mandatory Palestine, the arrest of these clandestine refugees at sea, and their deportation to Cyprus or back to Europe, which resulted in the loss of many lives, are etched into Israeli collective memory. Like these Jewish refugees, over the past three years hundreds of thousands of immigrants have crossed the Mediterranean from the Middle East and Africa to Europe. Moreover, they represent just a small part of the stream of immigrants fleeing their countries, since most of them have ended up in Arab and Muslim countries outside of Europe, and their fate is hardly known to us. Among those who have attempted to reach Europe, thousands have died on their way to their destination, chiefly by drowning at sea. Biber captures the image of a boat at sea, in a space that is a non-place, as the total antithesis to the idea of home. In this context, it is interesting to note a number of biographical details that, either consciously or unconsciously, have contributed to Biber's interest in refugees and to the dedication of an entire body of works to this subject. Her father, Shaul Biber, was a member of the PALMACH, which fought to establish a national Jewish home in Palestine, and one of the commanders of the ship Exodus, which

carried clandestine Jewish immigrants to Palestine in 1947. As is well known, the British forces deported the thousands of Holocaust survivors on board the ship back to Germany. Shaul Biber was one of the organizers of the struggle against their deportation.

"Anyone traveling at night into the night – is me," writes Mahmoud Darwish, himself a refugee, in his poem *Brief Reflections on an Ancient and Beautiful City on the Coast of the Mediterranean Sea*. Biber's similar identification with the fate of the refugees is clearly evident in the paintings: the rain pouring down on the boats lost at sea sometimes resembles a rain of tears, and the sea itself is transformed in certain cases into a red sea, a sea of death. The flowers, which are always present in the paintings of interiors, also penetrate into these seascapes, underscoring the experience of sorrow and grief. Her choice to create an artist's book as part of this body of works echoes, perhaps, an act of historical documentation and commemoration. The double spreads on which the paintings appear bisect the compositions, calling to mind the paintings on paper created by Moshe Kupferman – who frequently folded the sheets of paper before painting on them, so that the memory of enfolding was preserved within the images. Kupferman's paintings were concerned with memory and its erasure, even though they were entirely abstract.

In this body of works, Michal Biber proves that painting has the power to come to terms with fateful concerns, even if it is only rarely capable of bringing about change. In a global reality in which one tragedy follows upon another and yesterday's news is old news, painting is revealed once again as a witness and a site of memory, as close as can be to an act of commemoration.

* The article's title and the opening quotation were borrowed from a poem by Ephraim Talmi that was written in the 1930s.

Empty Boat

2018, mixed media on paper, 45/30

סירה ריקה

2018, טכניקה מעורבת על נייר, 30/45

Michal Biber: **Sea Chronicles**

Zaritsky Artists House, Tel Aviv

October – November 2018

Exhibition Curator: Ilan Wizgan

Catalogue

Design: Orit Chen Zadok Studio

Text: Ilan Wizgan

English Translation: Talya Halkin

Photos: Vlady Kostychev

Printing: A.R. Printing Ltd., Tel Aviv

Special thanks to Ilan Wizgan

Cover: Detail from **Ripple and Colorful Rain**, 2017, mixed media on paper, 50/70

All measurements are in centimeters, height precedes width

Pagination follows the Hebrew order, from right to left

© All rights are reserved to the artist, 2018

Pathfinders*

On Michal Biber's Recent Works

Ilan Wizgan

**"To the farers at sea in the dark of the night,
Their native soil far and nothing to light
Their way but the longing driving them on..."**
(Ephraim Talmi)

Michal Biber is a painter who likes to be at home. During the previous two decades, she worked in various studios and even in a former bomb shelter – an almost obligatory choice for artists creating in Israel. During those years, she often wandered and painted outdoors: landscapes captured throughout the country, or fragments of nature within the urban sphere, which were charged with an Impressionistic quality. The past eight years, during which her home has become her studio, have been characterized by a withdrawal inwards and by paintings of interiors and of the cityscape viewed through the window. Approximately two years ago, however, her work took a new turn after she watched a television program about refugees attempting to cross the Mediterranean Sea in boats, en route to Europe.

This television program was the catalyst for the current body of works, which is entirely populated by images taken from written and broadcast news reports. These mediated images are translated into paintings that either fill the canvas or are "planted" into domestic scenes. The genre of the interior view, which usually captures a domestic sphere identified with withdrawal and intimacy, is intriguingly related, in these works, to the realm of social/political paintings that are concerned with universal themes and moral dilemmas. Just as in her earlier paintings

Biber portrayed her immediate environment while gazing out the window, here she directs her gaze to distant places by means of the television screen. And just as the window served to circumscribe a fragment of the urban landscape, so the screen circumscribes the events unfolding somewhere in the Mediterranean – events that partake of a great tragedy.

Some of these interior views reflexively attest to the manner in which the artist forms her image of reality, or at least of the reality reflected in this body of works – that is, by watching television and reading. In one of the paintings, a figure representing the artist watches what appears to be a televised report about refugees at sea, while her double lingers before the art books in a nearby bookcase. Indeed, as she follows the filmed images, Biber sets out on a journey of her own within the world of painting, while traversing different genres and styles. Moving between figuration and abstraction, canvas and paper, she calls to mind various references from the history of art – ranging from 19th-century European Romanticism to contemporary, local paintings from the recent past. The tiny image of the boat lost within the dark expanse of sea calls to mind painters such as Caspar David Friedrich or W.J. Turner, while its different treatments in other works by Biber echo the concern with the image of the boat in Israeli art, above all as

MICHAL BIBER SEA CHRONICLES